

Marie Svatošová

Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?

GRADA®

Marie Svatošová

Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

MUDr. Marie Svatošová

VÍME SI RADY S DUCHOVNÍMI POTŘEBAMI NEMOCNÝCH?

Recenzentka: Mgr. Dana Jurásková, Ph.D., MBA

Autor předmluvy: Mgr. et Mgr. Marek Orko Vácha, Ph.D.

© Grada Publishing, a.s., 2012

Cover Photo © fotobanka allphoto, 2012

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2012

Fotografie z archivu autorky.

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 4780. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Ivana Podmolíková

Sazba a zlom Karel Mikula

Počet stran 112

1. vydání, Praha 2012

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění ale nevyplývají pro autory ani pro nakladatelství žádné právní důsledky.

ISBN 978-80-247-4107-9

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-7972-0 ve formátu PDF

ISBN 978-80-247-7973-7 ve formátu EPUB

Obsah

Předmluva	9
Úvod	11
1 Realita jako výchozí pozice	13
1.1 Abychom si rozuměli	13
1.2 Situace dvacet let po pádu totality	14
1.2.1 Hranice mezi dobrem a zlem	14
1.2.2 Proč někteří nemohou v Boha uvěřit	15
1.2.3 Nejčastější omyly ateistů	18
2 Týmová spolupráce – podmínka úspěchu	21
2.1 Čtyři dimenze potřeb pacienta	21
2.1.1 Potřeby biologické	21
2.1.2 Potřeby psychologické	22
2.1.3 Potřeby sociální	22
2.1.4 Potřeby spirituální	23
2.2 Společný cíl: kvalita a dostupnost komplexní péče	23
2.3 Vztah zdravotník – duchovní	27
2.4 Vztah teologie – psychologie	28
3 Kdo je tu odborník a kdo laik	30
3.1 Všichni jsme poutníky na cestě	31
3.2 Mezníky na životní cestě	32
3.2.1 Období hledání	32
3.2.2 Období objevu a osobního rozhodnutí	35
3.2.3 Období upevňování osobního vztahu a následování	35
3.2.4 Nehledat smysl ve věcech samých	36
4 Zdravotník v roli doprovázejícího	39
4.1 Diagnostika svých vlastních duchovních potřeb	40
4.1.1 Sytý hladovému nevěří	40
4.1.2 Průzkum na semináři o duchovních potřebách	41
4.1.3 Univerzální duchovní potřeba – potřeba lásky	41
4.1.4 Dobrá zpráva	43
4.1.5 Přijmout svůj život včetně daností	44
4.1.6 Přijmout svůj život včetně „životního smetiště“	47

4.2	Diagnostika duchovních potřeb pacienta	48
4.2.1	Osobní historie nemocného člověka	49
4.2.2	Základní a nejdůležitější dovednost – umění naslouchat	50
4.2.3	Další základní dovednosti	51
4.2.4	Doplňující zdroje informací	51
4.2.5	Souhlasit nemusím, ale porozumět a respektovat ano	52
4.2.6	Metoda „klika a rohožka“	52
4.2.7	Co může signalizovat přítomnost spirituální bolesti	55
4.2.8	Extrémní spirituální bolest	57
4.2.9	Spirituální bolest u pozůstalých	65
4.2.10	Nemoc jako příležitost	66
4.3	Proč je to pokaždé jinak	66
4.3.1	Vyzkoušená a osvědčená metodika	70
4.3.2	Pozor na „nálepkování“	71
4.4	Není všechno jen na nás	72
4.4.1	Prevence syndromu vyhoření	72
4.4.2	Dilema křesťana-zdravotníka	74
4.4.3	Jinak smýšlející	79
4.5	S čím se zdravotník při doprovázení setká	80
4.5.1	Křesťané různých denominací	80
4.5.2	Jiná náboženství	84
5	Duchovní v roli doprovázejícího	86
5.1	Duchovní jako součást zdravotnického týmu	86
5.2	Spolupráce mezi křesťanskými církvemi	87
5.2.1	Kvalifikační předpoklady nemocničního kaplana	88
5.2.2	Kvalifikační předpoklady dobrovolníka	88
5.2.3	Etický kodex nemocničního kaplana a dobrovolníka	89
5.3	Zodpovědnost manažerů zdravotnických zařízení	90
5.3.1	Záštita ministerstva zdravotnictví	92
5.3.2	Patronát nad Asociací nemocničních kaplanů	92
6	Cenný archivní studijní materiál	94
	Použitá literatura	103
	Rejstřík	108

Motto

„Není možné násilím přinutit květinu, aby rozkvetla – musí nejprve pomalu dorůst ke zralosti, teprve potom se projeví její krása. Stejně tak není možné urychlovat čas Ducha. Bůh má dost síly, aby dal životu každého člověka zralost, avšak čas a okolnosti zná pouze on.“

G. Zevini, G. Cabra

Věnování

S velkou vděčností věnuji tuto knihu in memoriam svému učiteli, P. MUDr. Ladislavu Kubíčkovi, lékaři a knězi v jedné osobě, který mě na mé životní i profesní dráze doprovázel téměř tři desetiletí, věnoval mi spoustu svého času a mnohému mě stačil naučit dříve, než byl na své faře v Třebenicích 11. září 2004 zavražděn.

*P. MUDr. Ladislav Kubíček u pacientky
v Hospici Anežky České, leden 1996*

Předmluva

Čtenář právě otevírá knihu, jejíž každé slovo je kryto životem. Při pohledu na životní dílo Marie Svatošové, které doufejme ještě zdaleka není ukončené, je až neuvěřitelné vidět, co všechno se za jeden život dá stihnout. Autorka iniciovala hospicové hnutí v České republice, se spolupracovníky založila první hospic u nás a svým způsobem se podílela na založení každého z dnes existujících 14 lůžkových hospiců na území naší vlasti. Dr. Svatošová prožila podstatnou část svého života u lůžek umírajících, byla přítomna nadějím a bolestem stovek, či dnes již tisíců pacientů, mnohé z nich doprovodila až ke smrti a, řečeno vědeckým žargonem, nasbírala obsáhlý empirický materiál. Autorka sama by to však takto dozajista nepojmenovala. V úvodu knihy připomíná, že čtenář nemá čekat žádnou velkou vědu a že každý pacient je svým způsobem vesmír sám pro sebe, žádající individuální přístup, vzpírající se nějaké obecné metodologii. Ve smyslu metodologie přírodovědecké, statistického zpracování, prezentace výsledků a diskuze se opravdu o vědu nejedná.

Jedná se však o mnohem víc, jedná se o umění doprovázet, umění, které je mnohem náročnější než sběr dat. Proces umírání je zvláštní tím, že v něm jde doslova o všechno. Otázky existence či neexistence Boha, které tak rádi nezávazně řešíme, když jsme zdraví a odpočatí, otázky lásky a odpuštění dostanou na smrtelné posteli zcela jiný rozměr. Všichni máme spirituální potřeby, všichni toužíme, aby náš život byl naplněn smyslem, všichni bychom chtěli zemřít s pocitem, že jsme se alespoň pokusili učinit tento svět o málo lepším místem k přebývání, než byl svět, do kterého jsme se narodili. Někteří z nás s tímto pocitem umírají, jsouce smíření s Bohem i s lidmi. Co ale, pokud nejsme? Co dělat, když na smrtelné posteli bilancujeme život tím či oním způsobem nevydařený, zpackaný, co když nejsme smíření ani se světem, ani s lidmi a v důsledku ani s Bohem? Jedním z přesných postřehů této knihy je ten, že spirituální potřeby mají obecně spíše překvapivě „nevěřící“ než „věřící“ (autorka sama se tomuto rozdělení brání) a že obecně, i když s mnoha výjimkami platí: „Umíráš, jak žiješ.“ Velikým krokem vpřed – ať již bychom sami sebe klasifikovali ve smyslu náboženského vyznání jakkoli – je umírat s pocitem odpuštění všem, kteří nám v životě ublížili. Mnohem obtížnějším krokem je odpustit sám sobě, a pokud je ještě možné, o odpuštění požádat. Potřeby milovat

a být milován, odpustit a zemřít smířen jsou potřeby obecně všech lidí, bez ohledu na to, ke kterému náboženskému systému, ke které víře či nevíře se za života hlásili.

Autorka se nijak netají se svým katolickým přesvědčením, ovšem neustále zdůrazňuje při přístupu k pacientovi pokoru a respekt k její či jeho osobní svobodě, jemnost a citlivost při vykomunikování tak obtížných témat, jako je právě uspořádání posledních věcí. V tomto smyslu je kniha velmi silným vzkazem především určitému typu věřících všech denominací, kteří by rádi viděli svět rozdělen na černou a bílou. Četné kazuistiky v knize vykreslují fakt, že každý z pacientů je vesmírem pro sebe, že každý příběh je jiný a že ke každému je potřeba přistupovat velmi individuálně.

Moderní medicína se soustředila na biologickou stránku pacienta, na jeho fýsis, zdařilo se jí člověka doslova rozmontovat na jednotlivé součástky a dosáhla v tomto směru neobyčejných úspěchů, antibiotiky počínaje a nejmodernější robotickou chirurgií konče. Všechno to, co tento analytický přístup dokázal a objevil, je pravda. Knížka, kterou čtenář právě drží v ruce, však připomíná, že to ale není poslední pravda o člověku, že za tečkou přírodovědecké pravdy ještě příběh dále pokračuje. Že kromě biologického rozměru člověka jsou zde ještě ony psycho-socio-spirituální dimenze, neméně důležité, a že duchovní potřeby nemocných jsou faktem, který, i když nám nevykreslí křivku na záznamník či není nijak měřitelný, se může ukázat i mnohem podstatnějším problémem, než je fyzická bolest.

Říká se, že pokud bychom zacházeli s věcmi jako s lidmi, dostaneme se do animizmu či nejrůznějších mytologií. Možná nám v současnosti hrozí problém přesně opačný, kdy právě z důvodu onoho rozložení člověka na sumu tkání a orgánů potřebující případné opravy zacházíme s lidmi jako s věcmi a tento přístup nás vede do hluboké dehumanizace. Věřím, že knížka, kterou čtenář právě drží v ruce, se stane cenným nástrojem, který pomůže vnímat pacienta se všemi jeho vzpomínutými rozměry, a přispěje nejenom k tomu, abychom s věcmi zacházeli jako s věcmi, ale především s lidmi jako s lidmi, s vědomím veškeré mnoho- a rozmanitosti a důstojnosti, kterou je lidská bytost obdařena.

Marek Orko Vácha

Úvod

Víme si rady s duchovními potřebami nemocných? S hledáním vyčerpávající odpovědi na tuto otázku nejsem a nikdy nebudu hotova. Složitost vyplývá z toho, že každý pacient je jedinečnou, neopakovatelnou bytostí, se svou vlastní osobní historií, vlastním vnitřním světem, do kterého může druhý nahlédnout jen tehdy, když mu to dotyčný člověk dovolí, a jen do té míry, do jaké mu to dovolí.

V medicíně platí, že je lépe nemocem předcházet než je léčit. Protože totéž platí o nedorozuměních, budiž hned v úvodu jasně řečeno, pro koho tato knížka napsána není. Nebezpečí totiž spočívá v tom, že její název může zaujmout právě ty, jimž primárně vůbec určena nebyla – nemocniční kaplany. Na rozdíl od nich nemám teologické vzdělání a z tohoto pohledu jsem pouhý laik. Mám však víru a mám za sebou více než padesát let práce s nemocnými a neodbytnou potřebu své zkušenosti, posbírané v průběhu profesní dráhy, předat zdravotníkům i nezdravotníkům, věřícím i nevěřícím. Nejen zdravotník, ale každý se s velkou pravděpodobností jednoho dne ocitne v roli osoby doprovázející vážně nemocného nebo umírajícího. Pak mu moje zkušenosti s diagnostikou duchovních potřeb mohou přijít vhod. O nich se u nás stále ještě málo přemýšlí, málo hovoří i málo píše. Jde o oblast, v níž jsou dezorientovaní nejen zdravotníci, ale v důsledku dlouhodobé ateistické výchovy je zmatená a mnoha předsudky zatížená i velká část české populace. I když – něco málo se tu přece jen změnilo. Mladí zdravotníci dnes už vycházejí ze škol s určitým povědomím o tom, že nějaké duchovní potřeby nemocný člověk má, že v rámci holistického přístupu by je neměli podceňovat a v rámci partnerského přístupu by je měli respektovat. Ze zahraničních stáží se vracejí s překvapivým zjištěním, že věřit v Boha a posmrtný život je tam pro většinu lidí naprosto normální každodenní záležitostí. Doma pak narazí na problémy, s nimiž si většinou moc nevědí rady. Pokud jim v tom tato kniha aspoň trochu posvítí na cestu, budu spokojena.

Jsem si plně vědoma toho, že zde nabízím pouze jeden z mnoha možných úhlů pohledu. Ano, je to pohled jednostranný. Nabízím ho však záměrně jako alternativu a doplněk k tomu, čím byla systematicky, pregraduálně i postgraduálně, krmena a formována moje generace – jako doplněk k pohledu materialistickému, který v lidské bytosti viděl pouhou pracovní sílu.